

centraal museum utrecht

uit utrechtse gods- en

gasthuizen 1

13.7 - 3.9.1973

Gods- en gasthuizen zijn liefdadige instellingen die zich met de zorg voor zieken, gebrekkigen of ouden van dagen belastten. Zij zijn de basis voor het ontstaan van de ziekenhuizen.

Oorspronkelijk waren gods- en gasthuizen instellingen die opgedragen waren aan God en waarin men Zijn wil uitvoerde zoals deze is uitgedrukt in de Heilige Geest, symbool van de goddelijke liefde en zoals deze wordt verwezenlijkt in "Caritas" en "Diakonia", geconcretiseerd in de zeven werken van Barmhartigheid: hongerigen spijsen, dorstigen laven, naakten kleden, doden begraven, reizigers herbergen, zieken troosten, gevangenen bevrijden. Ze maakten het de mens mogelijk, temidden van zijn aardse bestaan, de wil van God na te komen en zo ook zijn eigen zieleheil te bevorderen.

In de vroege middeleeuwen waren deze instellingen afdelingen van een klooster, in hoofdzaak bestemd voor het verzorgen van vreemdelingen. De middeleeuwse stad kende geen ziekenhuizen: zieken werden thuis verpleegd door hun familieleden; alleen melaatsen werden permanent, pestlijders tijdelijk en liefst buiten de stad geïsoleerd.

Het concilie van Vienna had in 1311 aan de geestelijken verboden zelf het bestuur over armen-, gods- en gasthuizen te voeren; dit moest opgedragen worden aan "deugdelijke, voorzichtige en welbepaalde" mannen. Meestal werden hiervoor door de plaatselijke overheid enige notabelen aangewezen, aanvankelijk voor de controle van het geldelijk beheer, later voor het gehele bestuur van de inrichting, terwijl zij op hun beurt weer verantwoordelijk waren tegenover het stadsbestuur.

De uiterlijke vorm van het gasthuis staat betrekkelijk los van de bestemming die het gebouw heeft: het is onverschillig of het gasthuis meer armenhuis dan wel ziekenhuis is; de bouwwijze is identiek.

Zeker vanaf de 17e eeuw werden mannen, vrouwen en kraamvrouwen op aparte zalen verpleegd. In een rapport van 22 december 1635 over het Catharijne-gasthuis is vermeld: "Vooreerst dat gesepareerd zal worden het pand, zulks dat vrouwen en de mannen alléén zouden worden geacomodeerd...". Tevens werd er onderscheid gemaakt tussen verband- en ziekenzalen. Dit onderscheid berust op het verschil dat bestond tussen "chirurgijn en "doctor". Deze laatste had een academische opleiding; hij was de theoreticus, de specialist van inwendige ziekten en meester van pillen, poeders, drankjes, dieet, leefregel en bad. De chirurgijn was de practicus, aan wie oorspronkelijk het aderlaten werd toevertrouwd en later alle operaties, met uitzondering van steensnede, staarsteken en verloskundige operaties. De chirurgijn was bekend met het leggen van verband en het behandelen van verwondingen en beenderbreuken. Naast chirurgijn en doctor neemt de "cureerder" een bijzonder plaats in: in feite is hij de specialist van die dagen; in de 18e eeuw komen ze niet meer voor. Behalve voor het steensnijden, waarvoor soms een apart vertrek bestond, hadden alle ingrepen en onderzoek op de zalen plaats.

Behalve de mannen- en vrouwenzalen, de verband- en ziekenzalen vindt men dikwijls reconvalescentenzalen, bestemd voor patiënten die een deel van de dag het bed kunnen verlaten. Deze zalen zijn echter gewoonlijk gevuld met invaliden, bejaarden of rustig geestelijk gestoorde (innocenten) en vormen zo de overgang naar het armenhuis. Dikwijls werden ook besmettelijke ziekten afzonderlijk verpleegd.

Tot het eind van de 18e eeuw en dikwijls tot ver in de 19e eeuw behouden deze ziekenzalen hun middeleeuws karakter.

In de loop der tijden hebben de stichtingen vele lotgevallen ondergaan. Niet alleen de Reformatie, maar ook de revolutie van 1795 heeft in het beheer van vele stichtingen grote wijzigingen gebracht. Zo zijn bv. in 1811 verschillende stichtingen bij de Domeinen getrokken; na 1815 heeft men, voor zover dit nog mogelijk bleek, de vroegere toestand hersteld.

Bij Koninklijk Besluit van 27 maart 1817 zijn deze stichtingen, waarvan de meeste zeer in de troebelen van de Franse Tijd te lijden hadden, geplaatst onder een gecombineerd beheer. Aan dit algemeen bestuur werd de naam gegeven van het College van Regenten der Vereenigde Gods- en Gasthuizen. Op 16 januari 1818 hadden Burgemeesteren van Utrecht de Regenten van het nieuwe College doen installeren door de voorzitter, burgemeester Van Doelen.

Utrecht bezat 9 door het College beheerde gasthuizen: St. Catharijne-; St. Barbara- en St. Laurentius- (=Krane-); St. Bartholomeus-; St. Sebastiaans-, St. Adriaans- en St. Juliaans- (=H. Kruis-); St. Maartens-; St. Jobs-; St. Antonius-; Leeuwenberch-; St. Apostelgasthuis. Behalve deze bezat de stad Utrecht nog 13 gasthuizen: H. Geest-gasthuis; Melatenhuis; St. Agatha-; St. Margaretha-; St. Jacobs-; St. Joostgasthuis; gasthuis Mariënwijngaert en Driekoningen-gasthuis; St. Maria Magdalena- en St. Quintijns-; St. Eligius-; St. Martha-gasthuis; Dolhuis; St. Elisabeths-gasthuis; Collegium Willibrordi. Als "de groote gasthuizen" waren bekend: Krane-; St. Bartholomeus- en Kruisgasthuis.

In de vergadering van 29 juli 1818 besloten Regenten hun vergaderingen te houden in het Bartholomeus-gasthuis. Reeds op 3 maart was dit gasthuis aangewezen om gebruikt te worden als "Algemeen Gasthuis".

Spoedig ging men over tot de liquidatie van de oude gestichten. Het meubilair van het St. Barbara- en H. Kruisgasthuis werd naar het St. Bartholomeus-gasthuis overgebracht. De ontruimde gasthuizen werden verkocht. Bij de schets van de geschiedenis van deze gestichten wordt hierop in de cata-

logus per gasthuis verder ingegaan. Na een summier overzicht van de gasthuizen volgt de lijst van de geëxposeerde werken, voor zover deze in het Centraal Museum aanwezig zijn. Door gebrek aan expositie-ruimte moest de tentoonstelling "Uit Utrechtse Gods- en Gasthuizen" opgesplitst worden, zodat in deze eerste tentoonstelling slechts drie gestichten aan de orde komen: het Catharijne-; het St. Barbara- en St. Laurentius-; en het St. Bartholomeusgasthuis.

1. Pieter Christoffel Wonder (Utrecht 1780 - Amsterdam 1852)
Portret van Mr. Johannes van Doelen (Deventer 1751 - Utrecht 1828), 1815

In 1815 is Van Doelen een der burgemeesters van Utrecht, van 1824 tot 1826 de enige burgemeester. In 1818 is hij de eerste President van de Vereenigde Gods- en Gasthuizen; dit bleef hij tot 1820. In dat jaar werd hij door het College uitgenodigd om "bij provisie in zijne qualiteit te blijven continueeren", hetgeen hij aannam. In 1824 trad hij als voorzitter af.

Doek, 64,5 x 53,5
Inv. nr. 17812

2. Pieter Christoffel Wonder (Utrecht 1780 - Amsterdam 1852)
Portret van Johanna Carolina Alexandrina Loten, echtgenote van Mr. Johannes van Doelen, 1815

Doek, 64 x 53,5
Inv. nr. 17813.

Bibliografie

- G.W. Beger, Stichtingsbrief van het H. Kruis of St. Sebastiaans Gasthuis te Utrecht, gevolgd van eenige Aanteekeningen, in: Utrechtsche Volks-Almanak voor het Jaar 1855, p. 157-158.
- C.A. de Kruyff, Het Oude Gasthuis of Pestgasthuis te Utrecht, in: Utrechtse Provinciale en Stads Almanak, Jrg. 49, 1889, p. 263-266.
- S. Muller, Geschiedenis der Fundatiën, beheerd door het College van Regenten der Vereenigde Gods- en Gasthuizen te Utrecht, Utrecht, 1900.
- P.Q. Brondgeest, Bijdragen tot de geschiedenis van het Gasthuis, het Kooster en de Balijs van St. Catharina der Johanniter-ridders en van het Driekoningengasthuis te Utrecht, Hilversum, 1901.
- S. Muller, Stichtingsbrieven van Utrechtsche Gasthuizen, in: Archief voor de geschiedenis van het Aartsbisdom Utrecht, dl. 30, Utrecht, 1905, p. 42-147.
- C.A. Pekelharing, Geschiedenis van de Vereenigde Gods- en Gasthuizen te Utrecht van 1817 tot 1917, dl. 1, Utrecht, 1921.
- S. Muller, Geschiedenis van de Vereenigde Gods- en Gasthuizen te Utrecht van 1817 tot 1917, dl. 2, Utrecht, 1923.
- W.A.F. Bannier, Regenten-eetlust in de 18e eeuw, in: Jaarboekje van "Oud-Utrecht", 1925, p. 110-120.
- C.H. de Jonge, De regentenzaal in het Bartholomeusgasthuis te Utrecht, in: Maandblad voor Beeldende Kunsten, Jrg. 15, 1938, p. 299-311.
- Catalogus van de Tentoonstelling van Oude Kunst uit Utrechtsche kerken en gasthuizen, Centraal Museum, Utrecht, 23/12/1943 - 6/2/1944.

- J.H. Adriani en A. Folmer, Voorlezingen over armenzorg en maatschappelijk werk, Zutphen, 1946.
- R. van Luttervelt, Joost Cornelisz. Droochsloot en zijn werken voor het Sint Barbara- en Laurentiusgasthuis te Utrecht, in: Nederlandsch Kunsthistorisch Jaarboek, 1947, p. 113-126.
- A. van Hulzen, Utrecht, Utrecht, 1962.
- Anon., Leeuwenbergh. - Pesthuis dat kerk werd, in: Het Stadsblad, 12-7-1967.
- J.E.A.L. Struick, Utrecht door de eeuwen heen, Utrecht-Antwerpen, 1968
- G. Koppert, Middeleeuws gasthuis wordt nieuw museum, in: Utrechtsch Nieuwsblad, 10-7-1970.

Sint Catharijne-gasthuis.

De exacte stichtingsdatum van dit gasthuis is niet bekend. Men mag aannemen dat het echter het oudste van Utrecht is. De oorsprong is te danken aan de Johanniter-orde. In 1099 had de eerste kruistocht haar doel bereikt. In dat jaar werd door Peter Gerard en de bezitters van het St. Jans-hospitaal te Jeruzalem een vereniging gesticht die tot doel had zieke en berooidde kruisvaarders hulp te verlenen. Gedurende de derde kruistocht hebben vooral burgers uit Bremen en Lübeck de ziekenzorg in Palestina op zich genomen. Bij hun terugkeer naar het vaderland in 1190 gaven zij het door hen ingerichte hospitaal in handen van Koenraad, kape-laan van hertog Frederik van Zwaben, die de instelling ver-hief tot "Hospitaal van Sint Marie der Duitsers te Jeruza-lem". Zowel de Johanniters - later ook Malthesers genoemd - als de Duitse orde zijn door het opdringen van de Turken genoodzaakt geworden het Heilige Land te verlaten. Tijdens het beleg van Damiate in Egypte, gedurende de vierde kruistocht, waaraan de Nederlanders een groot aandeel hadden, schonk graaf Adolf van den Berg in 1218 aan de toen nog in Palestina gevestigde Duitse orde zijn hof te Dieren. In 1231 gaf Sweder van Dengede aan de broederschap een huis en hofstede, gelegen aan de Tolsteegsingel. Hier werd in de volgende jaren onder leiding van ridder Gerard van Printha-gen, genaamd Ledersack, een convent gebouwd. In 1345 werd de zetel der Duitse orde naar de Springweg gebracht, later naar de Nieuwe Gracht.

Ca. 1250 was de Johanniter-orde goed en wel gevestigd op het Catharijneveld, waar zij een klooster hadden, toege-wijd aan St. Catharina. Daarbij stichtten zij een gasthuis, waar onder toezicht van de ridders arme zieken werden ver-pleegd.

In 1529 werd het gebouw op last van Karel V afgebroken om plaats te maken voor het kasteel Vreeburg. Het klooster en gasthuis werd overgebracht naar het in 1468 gestichte Kar-melietenklooster aan de Nieuwe Gracht, dat tot de Lange

Nieuwstraat werd uitgebreid. De Karmelieten kregen de beschikking over de parochiekerk van St. Nicolaas, waarbij zij een nieuw klooster bouwden.

Na de hervorming van 1580 trokken de Staten van Utrecht, involge een besluit van 29 juli 1581, het beheer over de rijke kloostergoederen aan zich als Nosocomium Reipublicae Trajectinae. Het verband met de Duitse orde werd toen verbroken. In de eerste jaren echter bleven de kloosterlingen er hun verblijf houden.

Een register uit 1599 vermeldt dat het klooster als hospitaal voor militairen was ingericht. Hun aantal werd zo groot dat men in 1603 besloot tijdelijk een gasthuis in te richten op het kerkplein bij de Driekoningen kapel, later Driekoningen-gasthuis genoemd. Het was gelegen "naest St. Brygittenconvent". In 1586 wordt de "Bregittenstraat" zelfs als "Driekoningenstraat" vermeld. Van dit hulphospitaal van het Catharijne-gasthuis is niets bewaard gebleven. Tot 1631 schijnt het als ziekenhuis dienst te hebben gedaan.

In de 17e eeuw is het Catharijne-gasthuis voor het medisch onderwijs gebruikt. Kort na de stichting van de Utrechtse Universiteit in 1636 schijnt de verdienstelijke professor Stratenus, "medicinae praxcos et Anatomes professor primarius, Archiater" van de stad Utrecht en stadsgeneesheer, enige uren per week de studenten aan het ziekbed te hebben onderwezen. In 1645 werd hij lijfarts van Frederik Hendrik en vestigde zich in Den Haag.

1812 was het laatste jaar van het bestaan van het Catharijne-gasthuis als inrichting voor ziekenverpleging en academisch geneeskundig onderwijs. Aanvankelijk werd het als kazerne gebruikt, in 1815 als kazerne voor inkwartiering; in 1901 is het nog kazerne. In 1849, tijdens een cholera-epidemie, deed het Catharijne-gasthuis dienst als noodziekenhuis.

Ca. 1850 was het gebouw zodanig in verval geraakt dat toen ernstig overwogen werd om tot slopen over te gaan, wat uiteindelijk nog voorkomen kon worden. De eeuwenoude ziekenzaal werd ingericht tot een van de eerste gymnastiekzalen in Nederland. Bijna 125 jaar bewees de Olympiazaal - de naam werd ontleend aan de studenten gymnastiek- en schermvereniging Olympia - dienst aan de Utrechtse turnwereld. Het Museum "Van Speeldoos tot Pierement", Het Museum voor Nieuwe Religieuze kunst en het Nederlands Goud-, Zilver- en Klokkenmuseum waren er eveneens een tijdlang in gehuisvest. Het is de bedoeling dat in het voormalige complex van het Catharijnegasthuis in de toekomst het Rijksmuseum Het Catharijneconvent zal worden ondergebracht.

3. Utrechts Meester (Vóór 1635)

Interieur van het St. Catharijnegasthuis, vóór 1635

Paneel, 131 x 300 (onder) en 107 (boven)

Afkomstig uit het Bartholomeusgasthuis

Sch. cat. 1952 nr. 301.

Sint Barbara- en Sint Laurentius-gasthuis,
ook Krane-gasthuis.

In 1359 bestemde de bakker Ghisebrecht Weddeloep het achterhuis van zijn woning, welke aan de Neude uitkwam, tot een vrijwoning voor 17 arme vrouwen. In 1372 richtte hij zijn huis aan de Oude Gracht in tot ziekenhuis onder de bescherming van St. Barbara. De vrijwoning verhuisde in 1397 naar de overzijde van de Neude, waar het convent van St. Caecilia werd gesticht. Het daardoor leeggekomen achterhuis van het St. Barbara-gasthuis, waarbij een kapel behoorde, gewijd aan St. Laurentius, St. Agnes en St. Elisabeth, werd toen bij het ziekenhuis in het voorhuis getrokken.

In de 17e eeuw was de stichting een oudemannenhuis.

In 1818 werd het voorgedeelte aan de gemeente verhuurd; in het achtergedeelte bleven voor een deel de ouden van dagen, terwijl een ander deel als werkhuis mede aan de gemeente werd verhuurd. In 1821 werd het aan een zijdespinnerij verhuurd en in 1823 als kazerne gebruikt. Tien jaar later werd het voor f 20.000,- verkocht aan de bekende architect C. Kramm, die op het terrein een grote manufactuurwinkel voor de firma Sinkel liet bouwen door P. Adams. De "winkel van Sinkel", het eerste grootwarenhuis in Nederland, werd later de Bank van Vlaer en Kol.

4. Hendrik Anthony Frederik Agathus Gobius (IJsselstein
1815 - Utrecht 1899)
Gezicht op de Oude Gracht met St. Barbara-gasthuis, 1837
Doek, 39 x 34
Sch. cat. 1952 nr. 116

5. Joost Cornelisz Droochsloot
(Utrecht(?) 1586 - Utrecht 1666)
De Zeven Werken van Barmhartigheid, 1618

Op een groot plein zijn van links naar rechts voorge-
steld: herbergen der reizigers, het troosten der zieken,
het kleden van de naakten, het spijzen van de hongerigen,
het laven van de dorstigen en, bij het tralievenster in
de rechter gevel, het bezoeken der gevangenen. Op het
tweede plan wordt een dode begraven; de doods-kist is be-
dekt met een zwart lijkkleed, waarop een rood kruis en
in rood de attributen van St. Laurentius - een rooster -
en St. Barbara - een toren. Tussen de menigte bevinden
zich een aantal burgers, gekleed in tabbaarden en met
hoge hoeden; mogelijk zijn dit bestuurders van het gast-
huis. Het huis links op de voorgrond vertoont een ge-
beeldhouwd gevelfries met de voorstelling van de barm-
hartige Samaritaan.

Doek, 189 x 295

Afkomstig uit het St. Barbara- en St. Laurentiusgasthuis
Sch. cat. 1952 nr. 77, afb. 37.

6. Joost Cornelisz Droochsloot
(Utrecht(?) 1586 - Utrecht 1666)
De getrouwe en onnutte dienstknecht, 1635

Aan een tafel op een terras zit de landheer in een stoel.
Om de tafel staan 7 dienstknechten; één van hen, die een
zak geld in de hand heeft, telt de negen gewonnen talen-
ten op de tafel uit. Een ander toont het éne talent, dat
hij begraven heeft, terwijl dezelfde dienstknecht links
op de voorgrond bezig is het talent te begraven. Rechts
op het terras zit de rentmeester aan een tafel bij een
geopende kist en enige perkamenten.

Zie: Mattheus, XXV, 14-30

Doek, 62 x 185,5

Afkomstig uit het St. Barbara- en St. Laurentiusgasthuis
Sch. cat. 1952 nr. 81

7. Joost Cornelisz Droochsloot
(Utrecht(?) 1586 - Utrecht 1666)
De Bruiloftsgast zonder bruiloftskleed, 1635
In een zaal zit een gezelschap aan de bruiloftsdis.
In het midden de bruid en bruidegom. Links een groep
rijk-geklede bruiloftsgasten; rechts een aantal een-
voudiger lieden. Rechts op de voorgrond staat op een
bordes de koning die aan enige krijgsknechten bevel
geeft de onwaardige bruiloftsgast weg te leiden.
Zie: Mattheus, XXII, 1-14
Doek, 66 x 274
Afkomstig uit het St. Barbara- en St. Laurentiusgasthuis
Sch. cat. 1952 nr. 82
8. Adam Willaerts (Antwerpen 1577 - Utrecht 1664)
De Apostel Paulus op Malta, 1621
Op een rotsachtig strand waarop een schipbreuk is afge-
beeld, is de apostel Paulus met zijn volgelingen geland.
Hij is omgeven door een menigte die toeziet naar het
wonder, wanneer de apostel de adder, die zich om zijn
rechterarm kronkelt, van zich afwerpt in het vuur.
Doek, 141 x 258
Afkomstig uit het St. Barbara- en St. Laurentiusgasthuis
Sch. cat. 1952 nr. 343
9. Stempel van het zegel van het St. Barbara- en St.
Laurentiusgasthuis, 17e eeuw
Het zegel stelt St. Barbara en St. Laurentius voor,
staande op twee consoles onder een gotische baldakijn.
Naast St. Barbara staat haar attriboot, de toren; St.
Laurentius draagt een rooster in de hand.
Zilver, 5,2 x 4,5
Hist. cat. 1928 nr. 3231.

Sint Bartholomeus-gasthuis.

Het "Memorieboek" (1609) van het St. Bartholomeus-gasthuis bevat over de oorsprong van het gesticht: "Het gasthuys van Ste. Apolonia is gesticht int jaer ons Heeren 1367, ende was maer een seeker cleyne huysinge ofte camere, daer men des snachts die gaende ende coemende pelgrums ofte andere arme personen voor een nacht ofte twee herberge, vuier ende licht om Goodts wille verleende; (...) Ende daerna, te weeten anno 1378, door heer Wilhelm, heere van Abcoude ende van Duierstede, mit sijn aelmisse heeft verbeterd ende lange gecontinueert by sijn leven. Ende heeft datselve gasthuys den naem verandert in de eere van sinte Bartholomeus-gasthuys ..."

Naar de nabijgelegen Geertekerk werd dit gasthuis, gelegen bij de Smeetoren, ook wel "Zinte Gheertrudengasthuis" genoemd.

In de loop van de tijd veranderde het gasthuis geheel van karakter; het ging een blijvend onderdak verschaffen aan ouden van dagen.

In 1514 stichtten de schoenmaker Claes Goeyaertss. Cas en zijn vrouw achter hun huis aan de Nieuwe Gracht vijftien godskameren, die de stichter als herinnering aan zijn reis naar Jeruzalem Sionskameren doopte. Het beheer hiervan droeg hij op aan het Bartholomeus-gasthuis.

In het begin van de 16e eeuw werd het gasthuis, dat aanvankelijk zeer eenvoudig moet geweest zijn, vergroot. In de 17e eeuw werden twee belangrijke gebouwen toegevoegd: de Regentenzaal (1644) met ernaast een verlengde kapel. Voor de Regentenzaal werden in 1642, '44 en '45 gobelinbehangsels besteld bij het wijdvermaarde atalier van Maximiliaen van der Gucht in Delft.

De 19e eeuw kan voor het Bartholomeus-gasthuis bestempeld worden als de eeuw der uitbreidingen en verbouwingen: deze vonden plaats in 1818, 1827, 1838-'39, 1845, 1850 en 1864. In 1897-'99 had de eerste restauratie plaats van de vermaarde Regentenzaal, gevolgd door een restauratie in 1927, terwijl de algehele restauratie na 1930 plaats had o.l.v. dr. ir. G.W. van Heukelom. De wandtapijten werden in de Manufacture Nationale des Gobelins te Parijs gerestaureerd in 1936-'37.

10. L.D. Backer, 19e eeuw

Gezicht op de Smeetoren te Utrecht, 1822

Links is het Bartholomeus-gasthuis afgebeeld; rechts de Geertekerk. Op de voorgrond de Catharijnesingel. De Smeetoren is ingericht tot sterrekundig observatorium.

Doek, 50 x 63

Sch. cat. 1952 nr. 1031

11. Afschrift van de Fundatiebrief van het St. Bartholomeus-gasthuis (1407), 2e helft 17e eeuw

In de versierde initiaal is St. Bartholomeus voorgesteld

Perkament, 72 x 67

Vermoedelijk afkomstig uit het St. Bartholomeus-gasthuis
Hist. cat. 1928 nr. 3241

12. Naam- en wapenbord van de Regenten van het St. Bartholomeus-gasthuis over de jaren 1788-1806

Perkament, 38 x 58

Afkomstig uit het St. Bartholomeus-gasthuis
Hist. cat. 1928 nr. 3234

13. Naambord van de Regenten van het St. Bartholomeus-gasthuis over de jaren 1750 - 1782

Perkament, 79 x 72

Afkomstig uit het St. Bartholomeus-gasthuis

Hist. cat. 1928 nr. 3235

14. Naambord van de Regenten van het St. Bartholomeus-gasthuis over de jaren 1783 - 1814

Perkament, 81 x 64

Afkomstig uit het St. Bartholomeus-gasthuis

Hist. cat. 1928 nr. 3236

15. Naambord van de disgenoten van het St. Bartholomeus-gasthuis over de jaren 1798 - 1810

Papier, 81 x 61

Afkomstig uit het St. Bartholomeus-gasthuis

Hist. cat. 1928 nr. 3237

16. Zegel van het St. Bartholomeus-gasthuis, (15e eeuw)

St. Bartholomeus is voorgesteld met mes en boek in de handen, staande op een console onder een baldakijn.

Lak, 5,5 x 3,5 (afdruk)

Hist. cat. 1928 nr. 3238

17. Stempel (met afdruk) van het zegel van het St. Bartholomeus-gasthuis, 17e eeuw

Zilver, 5,1 x 3,1

Hist. cat. 1928 nr. 3239

18. Stempel (met afdruk) van het St. Bartholomeus-gasthuis, 18e eeuw

Koper, 2,7 x 2,3

Hist. cat. 1928 nr. 3240.